

POSTANOWIENIE

Dnia 6 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Kołodziejski

Protokolant Edyta Demiańczuk-Komoń

w sprawie z wniosku **K. B.**

o uzupełniające odszkodowanie i zadośćuczynienie za szkody i krzywdy wyrządzone jego zmarłemu ojcu represjonowanemu za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 6 marca 2024 r.,

zażalenia pełnomocnika wnioskodawcy

na postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 10 lipca 2023 r., sygn. akt Żo (Un) 1/23,

na podstawie art. 437 § 1 k.p.k.

p o s t a n o w i ł:

1. utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie;

2. na podstawie art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz.U. z 2021, poz. 1693 z późn. zm.) w zw. z art. 8 ust. 3 ww. ustawy w zw. z art. 554 § 4 k.p.k. wydatkami postępowania odwoławczego obciążyć Skarb Państwa;

3. na podstawie art. 98 § 2 k.p.k. odroczyć sporządzenie uzasadnienia postanowienia na okres 7 dni.

[PGW]

UZASADNIENIE

Wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 14 listopada 1949 r., sygn. akt Sr. 1613/49, E. B. został uznany za winnego czynów z art. 86 § 1 i 2 k.k.w.p. z 1944 r. (Dz.U. 1944 r. Nr 6, poz. 27), art. 4 § 1, art. 6 oraz art. 7 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. z 1946 r. Nr 30, poz. 192), a także z art. 191 k.k. z 1932 r. (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571), za które został skazany na łączną karę śmierci, przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa oraz utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze.

Postanowieniem b. Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie z dnia 31 marca 1950 r., sygn. akt Sn. Odw. S. 4027/50 pozostawiono bez uwzględnienia skargę rewizyjną obrońcy E. B., a wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 14 listopada 1949 r. utrzymano w mocy. W obliczu powyższego, a także wobec nie skorzystania z prawa łaski przez ówczesnego Prezydenta RP, wymieniony wyrok został wykonany poprzez rozstrzelanie.

W dniu 12 października 1992 r. do b. Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie wpłynął wniosek małżonki E. B. o unieważnienie wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 14 listopada 1949 r., sygn. akt Sr. 1613/49 w trybie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (dalej: ustawa lutowa).

B. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, postanowieniem z dnia 27 maja 1993 r., sygn. akt Cs. Un. 656/92, uznał za nieważny rzeczony wyrok b. Wojskowego Sądu Rejonowego w Warszawie z dnia 14 listopada 1949 r. Orzeczenie zapadło na podstawie art. 1 ust. 1 i art. 13 ustawy lutowej i uprawomocniło się z dniem 23 lipca 1993 r.

W dniu 30 lipca 1993 r. do b. Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie wpłynął „pozew o odszkodowanie” złożony w trybie ustawy lutowej przez syna E. B.– K. B., który domagał się zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia w kwocie 600 milionów zł z tytułu wykonania unieważnionego wyroku, a także 30 milionów zł zwrotu kosztów upamiętnienia represjonowanego ojca. Do wniosku na rozprawie przyłączyła się żona E. B.– I. B..

Postanowieniem b. Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie z dnia 29 czerwca 1995., sygn. akt Żo. Un. 377/93, na podstawie art. 8 ust. 1, art. 9 i art. 13 ustawy lutowej, zasądzone od Skarbu Państwa na K. B. i I. B. kwotę 14.573,68 zł tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę, wynikłą z niesłusznego skazania E. B. oraz kwotę 70.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną przez E. B. krzywdę, z ustawowymi odsetkami od dnia prawomocności postanowienia, a także kwotę 3.000 zł tytułem pokrycia w części kosztów symbolicznego upamiętnienia E. B.

W dniu 2 lutego 2023 r. do Wojskowego Sądu Okręgowego w Warszawie wpłynął wniosek pełnomocnika K. B. o uzupełniające odszkodowanie oraz zadośćuczynienie za szkody i krzywdy wyrządzone jego ojcu w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Dochodzone na podstawie wniosku uzupełniające zadośćuczynienie zostało określone na kwotę 10.000.000 zł, natomiast odszkodowanie – 2.109.096 zł. Jako podstawę prawną wnioskowanego uzupełniającego odszkodowania i zadośćuczynienia wskazano art. 8 ust. 1 w zw. z art. 8 ust. 4 ustawy lutowej.

Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie postanowieniem z dnia 10 lipca 2023 r., sygn. akt Żo (Un) 1/23 na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. w zw. z art. 8 ust. 3 oraz art. 13 ustawy lutowej umorzył powyższe postępowanie (pkt 1), kosztami postępowania obciążając Skarb Państwa (pkt 2). Ponadto zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy zwrot wydatków z tytułu ustanowienia pełnomocnika z wyboru (pkt 3).

W ustawowym terminie orzeczenie to zaskarżył w całości pełnomocnik K. B., który w wywiedzionym zażaleniu podniósł zarzuty:

1. obrazy przepisów prawa materialnego, tj. art. 8 ust. 4 ustawy lutowej w zw. z art. 77 ust. 1 Konstytucji RP w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w zw. z art. 8 ust. 2 Konstytucji RP poprzez interpretację wykluczającą możliwość dochodzenia odszkodowania (zadośćuczynienia) uzupełniającego przez osoby represjonowane (dzieci, małżonków, rodziców takich osób) za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w przypadku, gdy wcześniej odszkodowanie (zadośćuczynienie) zostało zasądzone na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy lutowej

– podczas gdy z konstytucyjnej zasady wyrażonej w art. 77 ust. 1 Konstytucji RP wynika, że każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie władzy publicznej, co w świetle art. 31 ust. 3 Konstytucji RP może być ograniczone jedynie wówczas, gdy jest to konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób, a jako żadnej z tych przesłanek nie można zakwalifikować zasądzenia wcześniejszego odszkodowania (zadośćuczynienia) w danym trybie formalnym, tak jak wynika z interpretacji art. 8 ust. 4 ustawy lutowej dokonanej przez sąd pierwszej instancji,

2. obrazy przepisów prawa materialnego, tj. art. 8 ust. 4 ustawy lutowej w zw. z art. 32 ust. 2 Konstytucji RP w zw. z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP w zw. z art. 8 ust. 2 Konstytucji RP poprzez interpretację wykluczającą możliwość dochodzenia odszkodowania (zadośćuczynienia) uzupełniającego przez osoby represjonowane (dzieci, małżonków, rodziców takich osób) za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w przypadku gdy wcześniej odszkodowania (zadośćuczynienie) zostało zasądzone na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy lutowej

– podczas gdy z konstytucyjnej zasady wyrażonej w art. 32 ust. 2 Konstytucji RP wynika zakaz dyskryminacji w życiu społecznym z jakiegokolwiek przyczyny, a z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP zakaz zamykania przez ustawę drogi sądowej dochodzenia naruszonych praw i wolności, natomiast dokonana przez sąd pierwszej instancji wykładania art. 8 ust. 4 dyskryminuje wnioskodawcę względem osób (dzieci osób) represjonowanych w związku z ich działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w ten sposób, że zamyka drogę do dochodzenia prawa do słusznej rekompensaty poprzez niekonstytucyjne rozróżnienie osób represjonowanych na te, które dochodziły wcześniej rekompensaty na podstawie innej niż ustawa lutowa (co otwiera możliwość do dochodzenia uzupełniającego odszkodowania) oraz na te, które dochodziły wcześniej rekompensaty na podstawie ustawy lutowej (co w ocenie sądu pierwszej instancji zamyka możliwość dochodzenia uzupełniającego odszkodowania).

W świetle tak sformułowanych zarzutów pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do rozpoznania przez sąd pierwszej instancji, a także zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania zażaleniowego, w tym związanych z ustanowieniem pełnomocnika do działania w toku postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie wywiedzione przez pełnomocnika wnioskodawcy nie zasługiwało na uwzględnienie.

Wykładnia art. 8 ust. 4 ustawy lutowej dokonana przez sąd *meriti* jest prawidłowa. Przepis ten umożliwia ubieganie się o uzupełniające odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wydania lub wykonania orzeczenia wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo decyzji o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego w razie kumulatywnego spełnienia dwóch przesłanek:

- uzyskania rekompensaty z tego tytułu w następstwie wcześniejszego orzeczenia rehabilitacyjnego będącego wynikiem rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania,
- względów słuszności przemawiających za przyznaniem dodatkowego odszkodowania lub zadośćuczynienia.

Przepis art. 8 ust. 4 ustawy lutowej stanowi więc odstępstwo od zasady *res iudicata* jedynie we wskazanym, wąskim zakresie, gdy o roszczeniach z tytułu represji za działalność niepodległościową orzekano w oparciu o przepisy prawa cywilnego lub karnego. Jeśli natomiast wcześniej wnioskodawca uzyskał rekompensatę za tego rodzaju represje na podstawie przepisów ustawy lutowej (np. art. 8 ust. 1), a następnie wystąpił o zasądzenie uzupełniającego odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, to przy braku nowego (innego) tytułu prawnego zachodziła będzie negatywna przesłanka procesowa w postaci powagi rzeczy osądzonej (art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.). Przedstawiony punkt widzenia stanowi utrwaloną już linię orzecniczą (zob. wyrok SN z dnia 22 lipca 2008 r., WA 26/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 1517; wyrok SN z dnia 25 lutego 2010 r., IV KK 403/09, LEX nr 577229; postanowienie SN z dnia 26 lutego 2015 r.,

III KK 13/15, LEX nr 1646386; wyrok SN z dnia 23 stycznia 2019 r., V KK 111/18, OSNKW 2019, nr 3, poz. 18; postanowienie SN z dnia 10 kwietnia 2019 r., IV KK 14/18, LEX nr 2671045; postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2022 r., I KZ 57/21, LEX nr 3419495; wyrok SN z dnia 7 czerwca 2022 r., I KK 200/22, LEX nr 3450293; postanowienie SN z dnia 14 listopada 2023 r., I KZ 46/23, LEX nr 3627820; wyrok SN z dnia 21 listopada 2023 r., III KK 143/23, LEX nr 3637264; wyrok SA w Białymstoku z dnia 19 lutego 2009 r., II AKa 21/09, OSAB 2009, nr 1, poz. 42-46; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 10 listopada 2022 r., II AKa 324/22, LEX nr 3507257; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 28 lutego 2023 r., II AKa 2/23, LEX nr 3587645). Stanowisko odmienne zaprezentowane w przywołanym w zażaleniu postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. akt I KZ 40/21 uznać należy za odosobnione i nie zasługujące na aprobatę. Tym bardziej, że nie zawiera ono żadnej racjonalnej argumentacji uzasadniającej odstępnie o wykładni językowej art. 8 ust. 4 ustawy lutowej.

Nie sposób zgodzić się również ze skarżącym, że przedstawiona przez sąd *a quo* interpretacja art. 8 ust. 4 ustawy lutowej pozostaje w sprzeczności z konstytucyjną zasadą równości (art. 32 ust. 1 Konstytucji RP), zakazu dyskryminacji (art. 32 ust. 2 Konstytucji RP), czy też prawa do wynagrodzenia szkody i możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych na drodze sądowej (art. 77 ust. 1 i 2 Konstytucji RP w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Wątpliwości skarżącego zdają się wynikać z niezrozumienia powodów wprowadzenia rzeczonoego wyjątku od zasady *res iudicata*. Celem art. 8 ust. 4 ustawy lutowej nie jest bowiem „uprzywilejowanie” osób, które w przeszłości dochodziły roszczeń z tytułu represji za działalność niepodległościową na podstawie innych przepisów niż ustawa lutowa, a właśnie zrównanie ich szans na uzyskanie pełnej rekompensaty za szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działanie organów państwa. Zauważyć należy, że dopiero wejście w życie ustawy lutowej umożliwiło tym osobom dochodzenie roszczeń opartych na motywie niepodległościowym, gdyż przepisy procedury karnej i prawa cywilnego, na podstawie których uprzednio zasądzano odszkodowania i zadośćuczynienia ten aspekt pomijały (por. wyrok SN z dnia 21 listopada 2023 r., III KK 143/23, LEX nr 3637264). Odpowiednie uwzględnienie tego aspektu przy rozstrzyganiu o wysokości należnej takiej osobie rekompensaty

przemawia więc za powtórным, merytorycznym rozpoznaniem sprawy o odszkodowanie i zadośćuczynienie za szkodę i krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia, które na skutek rewizji nadzwyczajnej, kasacji czy też wznowienia postępowania, zostało zmienione lub uchylone (zob. wyrok SA we Wrocławiu z dnia 5 kwietnia 2012 r., II AKa 83/12, LEX nr 1168495). Powyższe racje nie uzasadniają natomiast odstąpienia od zasady powagi rzeczy osądzonej w przypadku osób, którym przyznano rekompensatę na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy lutowej. W takiej sytuacji wszelkie aspekty związane z działalnością niepodległościową, mające wpływ na wysokość zasądanego odszkodowania i zadośćuczynienia, zostały już bowiem wzięte pod uwagę. Stąd też w ocenie Sądu Najwyższego brak jest podstaw do podważania domniemania konstytucyjności art. 8 ust. 4 ustawy lutowej.

W tej sytuacji postąpienie sądu *a quo*, który umorzył przedmiotowe postępowanie było jak najbardziej prawidłowe. Nieważność wyroku represjonującego E. B. za działalność niepodległościową została bowiem stwierdzona postanowieniem b. Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie z dnia 27 maja 1993 r., sygn. akt Cs. Un. 656/92, wydanym w trybie ustawy lutowej. W konsekwencji również rekompensata z tego tytułu została przyznana m.in. K. B. na podstawie przepisów ustawy lutowej, co potwierdza treść postanowienia b. Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie z dnia 29 czerwca 1995 r., sygn. akt Żo. Un. 377/93. Nie budzi więc wątpliwości, że wcześniej zasądzone na rzecz wnioskodawcy odszkodowanie i zadośćuczynienie nie nastąpiło „w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania”, co wykluczało możliwość zastosowania art. 8 ust. 4 ustawy lutowej. Skoro zatem w obrocie prawnym pozostaje niewzruszone orzeczenie o przyznaniu odszkodowania i zadośćuczynienia, a przepis pozwalający ubiegać się o ich podwyższenie nie może mieć zastosowania, to w sprawie zaistniała negatywna przesłanka procesowa z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.

Mając powyższe okoliczności na uwadze, orzeczono zatem jak w sentencji postanowienia, obciążając Skarb Państwa wydatkami postępowania odwoławczego stosownie do treści art. 13 ustawy lutowej. Wobec nieuwzględnienia zażalenia brak było podstaw do zasądzenia na rzecz wnioskodawcy kosztów związanych z

ustanowieniem jednego pełnomocnika (zob. postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2022 r., I KZ 57/21, LEX nr 3419495).

[PGW]

[ał]